

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 35.051.138
у Львівському національному
університеті імені Івана Франка
м. Львів, вул. Університетська, 1

Рецензія

на дисертаційну роботу **Гілки Марини Іванівни**
«Застосування загальних принципів права міжнародними кримінальними
судами і трибуналами», подану до захисту на здобуття
ступеня доктора філософії з галузі знань 29 Міжнародні відносини
за спеціальністю 293 Міжнародне право

1. Актуальність теми роботи. Звернення у різних сферах юриспруденції до загальних принципів права ми можемо констатувати ще з часів Стародавнього Риму. Принципи справедливості, розумності, добросовісності, законності, поваги прав людини, які беруть початок та отримали закріплення ще в Кодифікації Юстиніана не втрачають своєї актуальності та підлягають застосуванню практично в усіх галузях права. Не є виключенням і міжнародне право, де загальні принципи права і сьогодні виконують функцію усунення прогалин у праві, усунення колізій з метою забезпечення більш чіткого врегулювання відносин між його суб'єктами. І зазначене сприяє не лише ефективності правового регулювання відносин, а і забезпечення захисту осіб, що потребують захисту.

Загальні принципи права, сформовані та викристалізовані у працях римських юристів, здійснили вплив на формування і розвиток міжнародного права. Так, загальні принципи міжнародного права здійснюють істотний та беззастережний вплив на розвиток міжнародного судочинства, як такі, що активно та ефективно використовуються міжнародними судовими органами, а саме міжнародними судами та трибуналами.

Застосовувані з метою прийняття законних, обґрунтованих рішень міжнародними судами і трибуналами загальні принципи і сьогодні виступають важливим джерелом прийняття рішень, що ґрунтуються на засадах справедливості, повноти та законності.

Дослідження їх правової природи, етапів формування, умов застосування міжнародними кримінальними судами, особливостей застосування, застосування під час призначення покарання за вчинення агресії, військових злочинів, злочинів проти людяності видається актуальним.

В кінцевому підсумку правильне тлумачення загальних принципів права, розуміння їх сутності та їх застосування в процесі притягнення до відповідальності усіх винних за злочини, вчинені в результаті агресії росії,

передбачає дослідження в цьому контексті практики міжнародних судів і трибуналів.

2. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому та оформлення.

Дисертація складається зі вступу, III розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 246 сторінок друкованого тексту: 223 сторінки основного тексту, списку використаних джерел з 294 джерел та додатку.

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, визначено мету і завдання дослідження, визначено наукову новизну роботи, практичне значення отриманих результатів, описано методи, які були використані у дослідження та особистий внесок здобувача.

У **першому розділі** визначено поняття та досліджено правову природу принципів права, досліджено роль і значення загальних принципів права при здійсненні міжнародного правосуддя, визначено місце принципів у системі джерел міжнародного права шляхом аналізу функцій загальних принципів права у міжнародному кримінальному праві досліджено їх роль і значення, прослідковано етапи формування загальних принципів права міжнародними судами та трибуналами. Особливої уваги заслуговує проведений авторкою детальний аналіз проблем співвідношення загальних принципів міжнародного права та основних принципів міжнародного права (стор. 63-68), в результаті якого вона приходить до слушного висновку щодо неможливості їх ототожнення. Тут також варто погодитись з тезою з приводу того, що закріплення принципу права в якості договірної норми не впливає на її існування в якості принципу права.

У **другому розділі** проаналізовано форми і види тлумачення загальних принципів права в практиці міжнародних кримінальних судів і трибуналів, умови застосування принципів права, необхідність застосування у покаранні злочину агресії росії проти України. Вдалим та таким, що дозволяє розкрити тему дослідження є звернення дисертанткою до практики застосування загальних принципів права у національних правових системах (стор. 86-95). Досліджуючи умови застосування загальних принципів права міжнародними судами і трибуналами автор, автор також слушно зазначає, що кримінальні суди і трибунали ухвалюють рішення, застосовуючи загальні принципи права, здійснюючи тлумачення відповідно до конкретних обставин справи з врахуванням практики (с. 93).

У **розділі третьому** автором досліджено практику Міжнародних військового трибуналу щодо застосування загальних принципів права при здійсненні міжнародного кримінального правосуддя, практику Міжнародного трибуналу для колишньої Югославії та Міжнародного трибуналу для Руанди, а також Міжнародного кримінального суду. І у цьому розділі на основі аналізу

значного масиву судових рішень автор виокремлює застосування судами тих принципів права, які є загальними принципами, що ефективно забезпечують здійснення міжнародного правосуддя.

Висновки за результатами виконання дисертаційної роботи підкреслюють наукову новизну та практичну цінність проведеного дослідження.

Список використаних джерел свідчить проте, що під час роботи було проаналізовано сучасні результати наукових досліджень.

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота відповідає науковому напрямку кафедри міжнародного права Львівського національного університету імені Івана Франка. Дисертація виконана в межах держбюджетних науково-дослідних робіт: назва – Україна і формування нового міжнародного правопорядку», державний реєстраційний номер – 0122U200450.

4. Практичне значення наукових результатів. Дисертаційна робота є першим у вітчизняній науці міжнародного права комплексним дослідженням теорії і практики застосування загальних принципів права в рішеннях міжнародних кримінальних судів і трибуналів. З'ясовано, що загальні принципи права, визнані цивілізованими націями, закріплені в ст. 38 (1) Статуту Міжнародного суду ООН, а також розглядаються як одне з основних джерел регулювання міжнародних правовідносин у всіх сферах. В дисертації проведено комплексне дослідження поняття «загальні принципи права» як джерела права в цілому, та і як одного із джерел міжнародного права зокрема. Шляхом аналізу функцій загальних принципів права при здійсненні міжнародного правосуддя визначено їх роль. Акцентовано увагу на необхідності застосування загальних принципів права органами міжнародної кримінальної юстиції. Зазначено, що застосування принципів повинно відповідати певним умовам, які роблять таке застосування можливим, допустимим та легітимним.

Досліджено роль загальних принципів права у покаранні злочину агресії росії проти України. На основі аналізу практики міжнародних судів і трибуналів авторка пропонує кілька шляхів застосування загальних принципів права в міжнародному кримінальному переслідуванні російських воєнних злочинців, пропонуючи забезпечення балансу між юрисдикцією національних і міжнародних органів правосуддя щодо російських воєнних злочинів, вчинених в ході агресії проти України.

5. Оцінка наукового рівня публікацій здобувача. За темою дисертації опубліковано 8 наукових праць, серед яких 3 статті у наукових фахових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових

фахових видань України, 1 одноосібний розділ у колективній монографії, що рекомендована до друку вченою радою закладу та пройшла рецензування, а також опубліковано 4 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

6. Оформлення дисертації та дотримання академічної доброчесності. Дисертація оформлена відповідно до нормативних вимог для такого виду наукових робіт. Робота виконана державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю. Сформульовані дисертантом положення, висновки та пропозиції є аргументованими та логічно викладеними. У рецензованій роботі порушень академічної доброчесності не виявлено.

Беручи до уваги все зазначене вище, подана наукова дисертаційна робота свідчить про вміння дисертантом виокремлювати актуальні проблеми застосування загальних принципів права в практиці міжнародних кримінальних судів та трибуналів, можливість формулювання пропозицій щодо застосування принципів права в покаранні злочину агресії росії проти України.

В цілому дисертаційна робота Іліки М.І. за своїм змістом і формою є завершеним науковим дослідженням.

7. Дискусійні положення дисертаційної роботи.

7.1. У вступі автор зазначає, що «після перемоги України необхідно буде вирішувати проблему притягнення до відповідальності осіб, винних у воєнних злочинах з боку РФ». Проте, тут очевидно слід було б зазначити не про проблеми притягнення, а вибір найоптимальніших національних та міжнародних механізмів, та забезпечення формального закріплення такого вибору. Особливо зазначене стосується притягнення до міжнародно-правової відповідальності. Як відомо, існує законопроект, що вирішує зазначене питання, проте досі він залишається таким, що не набрав чинності.

7.2. У розділі I дослідження, розділі 1.1 «Поняття та правова природа загальних принципів права дисертант визначає поняття загальних принципів права, відмежовує загальні принципи права від основних принципів права, у розділі 1.3. досліджує етапи виникнення та формування, застосування загальних принципів права, проте, у висновках що цього розділу і у тексті не наводить їх переліку, а такий є доволі розлогим.

7.3. Використовуючи у дослідженні як приклад рішення Суду ЄС, а Суд ЄС реалізує значне коло функцій (виділяють реалізацію Судом ЄС міжнародної функції, функцію конституційного, загального суду), автор не зовсім вдало з огляду на контекст обирає рішення Суду ЄС, яке ґрунтується на принципах права ЄС, хоча є ряд рішень Суду, які власне обґрунтовують необхідність та потребу застосування загальних принципів права. Автор цитує В. Кернза, проте згодом наводить відому справу, яка формулює принципи права ЄС, притаманні для цієї міжнародної організації (стор. 81-83).

7.4. На сторінці 86 дослідження, аналізуючи види (способи) тлумачення слід було б дати визначення поняття тлумачення, що здійснюється міжнародними судовими органами, зазначаючи особливості такого тлумачення. Проте, автор відразу здійснює аналіз методів тлумачення. Хоча до методів ми відносимо історичне, граматичне, функціональний методи тлумачення. Тут швидше здійснено аналіз способів тлумачення.

7.5. Автор, аналізуючи судові рішення часто не виокремлює загальних принципів права, що спричиняє плутанину у вживанні термінології. Так, на стор. 154 зазначається, що «деякі принципи можуть бути кваліфіковані як загальні». А які? У розділі 3.1. автор згадує принципи, які виділяє окремі вчені, при цьому не виділяючи їх самостійно.

8. Загальний висновок. Дисертаційна робота на тему «Застосування загальних принципів права міжнародними кримінальними судами і трибуналами» виконана на високому науково-теоретичному рівні, матеріали дисертації викладено в логічній послідовності. За своїх змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження Іліки М.І. відповідає обраній нею спеціальності 293 Міжнародне право. Робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною завершеною роботою, оформленою відповідно до встановлених вимог.

Враховуючи викладене, можна зробити висновок, що дисертація Іліки М.І. на тему «Застосування загальних принципів права міжнародними кримінальними судами і трибуналами» подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 року № 341 та від 19.05.2023 року № 502), та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40, а її авторка – Іліка Марина Іванівна - заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 29 Міжнародні відносини за спеціальністю 293 Міжнародне право.

Рецензент –

к. ю. н, доц. кафедри європейського
права Львівського національного
університету імені Івана Франка

Ірина ЯВОРСЬКА